

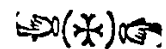
JOSEPHI JOACHIMI
L O R G Æ

VALENTINI,
LATINÆ LINGUÆ
IN ACADEMIA VALENTINA
PROFESSORIS,

ORATIO
*DE CAUSSIS CORRUPTÆ
Latinitatis, & de illius remediis.*

EDITA

A DON HYACINTHO JOVÈR ET VALDENOCES,
illius Discipulo.

VALENTIÆ EDETANORUM:
Apud ANTONIUM BORDAZAR, anno M.DCC.XXXI.

XIII/1168
(S)

JUDICIUM
HUIUS ORATIONIS, ORDINARIJ AUTORITATE
factum à Don Greg. Mayàns & Ciscàr, Justiniani
Codicis Antecessore.

ORationem hanc de Lingua Latina non solum libenter, sed per jucundè legi. In ea ingeniosè detegit Josephus Joachimus Lorga, Latinitatis corruptæ causas præcipuas; & ut artis peritissimus quam ipse profitetur, idonea suggerit remedia maximorum hominum experimentis comprobata. Argumenti ariditas efficere non potuit, quominus Orator illud amœnum redderet eruditione sua. Itaque Oratio hæc, cum de per-vulgatis agat, est nova; cum de jejunis, plena; & cum scripta sit contra barbariem, latinissima est. Præterea in illa dicuntur solum probanda, & persuadentur omnia quæ dicuntur. Hæc eum præstare minimè miror, cujus ego ingenium jamdiu esse novi, promptum, acutum, ardens, uno verbo, oratorium. Tam bella igitur Oratio haberi debuit, ut & judicium aurium mereretur. Sed Autori est quod gratuler. Ita fiet, ut sicut in suavitate dicendi, in hoc etiam imitetur Isocratem. Præterea, si Oratio fuisset habita, fortè fuisset contenta auditoribus paucis. At nunc, publicandæ illius te facultatem concedente, legetur ab omnibus. Valentie in Edetanis postridie idus Januar. Anno MDCCXXXI.

Imprimatur,
De-Rius, Vic. Gen.

Don Gregorius Mayàns & Ciscàr.

DON HYACINTHUS JOVER
& Valdenoches Lectori Benevolo S. D.

Superioribus proximis mensibus, Lector Benevole, in Academia Valentina mandatum fuit Rhetoricę Professori, & Josepho Joachimo Lorgę, qui tertię Latinitatis classi prępositus est, ut uterque pro suo munere diversis diebus publicę haberet Orationem. Simul ut dies Rhetoricę Professori pręstitutus advēnit, hic suam ex superiore loco recitavit Orationem. Postea verō cū dies etiam alteri pręfinitus adfuisset, is quantumvis ter, aut quater contenderit, ut sibi dicendi copia fieret, nunquam tamen ei habere Orationem licuit. Quare cū vetus sit mos, atque officium, ut Discipuli quovis tempore, & dignitati, & existimationi Magistri consulant: cumque Josephum Joachimum Lorgam Grammaticę rei, & bonarum Literarum peritissimum, nactus fuerim in studiis Humanitatis Institutorem; existimavi rem esse Discipuli officio minime indignam, si quacunque in re opus fuerit, propensum meum in ejus honorem studium publicę testatum faciam. Quid enim erit honorificum, quod ejus causā non optime cupiam? Itaque cū non esset æquum, ut Oratio tan elegans, ac tantę eruditione aspersa, in obscuris jaceret ingloria; visum est mihi, eam in lucē proferre, ut hac ratione existimationi Pręceptoris mei consulam, ac prudentum, doctorumque desiderio satisfaciam. Sic enim fiet, ut Oratio quam intra unius Academię parietes audiri non licuit, eadem nunc meā operā legi possit ubique locorum. Tu verō, Lector Benevole, hoc meum qualecunque erga Pręceptoris officium, aequi bonique consulito, & Vale.

ORA-

ORATIO

DE CAUSSIS CORRUPTÆ LATINITATIS,
& de illius remediis.

I quisquam est (VIGILANTISSIME RECTOR, PRÆPOSITI GRAVISSIMI, ANTECESSORES, ET DOCTORES SAPIENTISSIMI, vosque adolescentes bonarum Artium studiosi) qui hoc tempore confirmatione animi ad propellendum timorem egere videatur, is ego certē sum: quippē qui in ea semper fuerim sententia, ut qui in hunc locum amplissimum ascēderent, eos ab omni doctrina, & eruditione paratos esse, atque eam orationis facundiam, & elegantiam asferre, oporteret, quę vobis omnibus, doctis pariter, ac sapientissimis plurimum jucunditatis esset allatura. Sed cū videam, me, neque ingenio, quod sentio sanē quā sit exiguum, neque eruditione, quę nulla in me est, neque hujusmodi rerum exercitatione, quō vobis placeam, valere; ea profectō est causa, cur me in hujus loci amplitudine pudor quidam quasi subrusticus occupet, & perturbationis aliquid videatur asferre. Quis enim erit, qui se non commoveri, & perturbari sentiat, cū ea in urbe dicat, ubi pręstantissimarum artium, atque scientiarum totius Hispanię clarissimum domicilium est? Quis, cui non sit de ingenio, eruditione, & facultate periclitandum, cū de eo alloquatur loco, ex quo pręstantissimi, atque eruditissimi viri, dicendi arte exercitatissimi sapientissime sunt concionati? Quis denique non toto corpore contremiscet, cū apud eos sit verba facturus, qui amplissi-

mâ dignitate, & omni politioris literaturæ, & sapientiæ genere ornatissimi conspiciantur? Sed quoniam à gravissimis, & sapientissimis viris, mihi mandatum est, ut hodie no die aliquid publicè dicerem, quò juvenum animi ad literarum studia alacrius incitarentur; facere quidem non potui, quin eorum auctoritati, quæ summa est, illic obtemperarem, & in quo me conspiciatis locum ascenderem. Quæ res sanè non solum mihi aliqua ex parte dicendi metum præcludit, sed in eam etiam spem me facit adduci, ut si minus eleganter, & eruditè nostra oratio fluxerit, ingenii mei imbecillitatem dissimuletis, ac tenuitati meæ, quæ vestra est prudentia, benignissimè ignoscatis. Itaque cum ab institutis nostris minimè alienum sapius animo reputarem, de ea cui insudamus arte in tam gravissimo confesso dicere, nullo in argumento existimavi posse commodius meam orationem versari, quàm si universam, & deplorandam Latinæ linguæ calamitatem quibuscunque possem verbis declararem; non ut conclamati remedia eam esse putetis, sed ut illius auditâ calamitate, vestri animi eâ miseratione, ac pietate excitentur, ut aliquid opis quamprimum ei labenti, ac propè ruenti feratis. Etenim quò magis Latinæ linguæ, quæ ceterarum artium, & scientiarum veluti sacrarium est, necessitatem contemplan, tantò magis doleo, eam his temporibus eò miseriarum devenisse. Si hæc autem calamitas hæc, aut illâc grassaretur, non difficilis sanè esset medicinæ faciendæ locus; sed illud deterius est, quod hoc malum his præcipuè Hispaniæ regionibus adeò longe latèque sit pervagatû, ut remedium ferè non desiderari, aut de eo jam propè desperari videatur. Usque adeò provecta, & propagata barbaries est! Sed quoniam calamitatis cognitio, primus est ad illius remedium aditus, attingam prius Latinæ corruptionis causas præcipuas: deinde, quæ de illius remediis commoda visa fuerint, quàm brevissimè fieri poterit, declarabo. Argumentum quàm grave sit, videtis. Quare, etsi ipsum per se satis magnam audientiam videatur facturum, peto tamen, quæsoque à vobis, ut me pro vestra humanitate atten-

tè, & libenter audiat.

Latina lingua, VIRI ORNATISSIMI, ita fuit libertatis, ac Romanæ gloriæ comes, ut eandem, perinde ac arma Romana, subisse fortunam videatur. Nam cum hæc ceteras gentes, & nationes perdomuerunt, ac rerum omnium imperio potita fuere, illa tunc perfectissimum, atque absolutissimum puritatis, & elegantia gradum sortita est. Hæc omnia sanè sub primis illis Populi Romani Imperatoribus evenisse accepimus: quo in tempore elegantissimi, atque eloquentissimi, quos Latium tulit florere viri. Verum postea fatali vicissitudine ita fluxit imperium, atque in eas fuit miseras adductum, ut lingua quoque laberetur, ac pari propemodum casu intercideret. Primam plagam, ut altius rem repetam, Gothorum; & aliorum Barbarorum inflixere nationes, quæ insatiabili quadam regnandi cupiditate flagrantes, Romanum imperium invasere, & contra jus, fasque omnia vastantes, ab omni penitus humanitate alienæ, de comburendis clarissimorum virorum monumentis cogitarunt. Harum gentium irruptione, atque inundatione, duas profecto accepit Latinus sermo calamitates: alteram, quòd permulti libri puritate, elegantia, & rerum varietate referti periire: alteram quòd illarum commercio, & consuetudine lingua lutulenta fluere, ac contaminari coepta est. Et cum Barbarorum invasio totum penetrasset imperium, corrupta est lingua Latina: lingua certè universo Romano imperio communis, & frequens. Corruptio linguæ hic apud Hispanos, ne de aliis dicam; eò rerum adducta fuit, ut minimè Romana videretur, cum jam iisset in desuetudinem. Cujus quidem conservandæ causa Magistros, qui eam docerent, peropportunum fuit designare. Studium profecto necessarium ad maximos, & præstantissimos, qui in ea continentur thesauros comparandos. Ad eam autem acquirendam linguam, quæ antea è nutricum sinu unâ cum lacte fugebatur, præcepta fuerunt addenda. Siquidem nemini dubium est, quin plures ad peregrinam, quàm ad nativam linguam addiscendam, quæ usu tantum, ut fit, comparari potest, requirantur præceptiones.

Hæ tunc ad nomen, & verborum inflexionem, atque orationis structuram solum spectabant; nam cum barbaries esset communis, nemo erat, qui de ea exuenda, atque expellenda cogitaret. Postea vero cum Turcæ eam Orientis partem occupassent, Græcorum in Italiam secessione effectum est, ut ea politioribus literis, ac liberalissimis afflueret disciplinis. Ad hujus autem literariæ instaurationis famam complures ex diversis nationibus in Italiam confluxerunt viri. Ex multis verò, qui ab Hispania eò usque contenderunt, unus fuit Antonius Nebrissenfis, vir sanè capacissimæ omnium artium, atque scientiarum mente, acerrimo judicio, studio indefesso, & virili ad expugnandam barbariem virtute præditus. Ille enim quoad vixit, sedulam, ac strenuam adhibuit operam, omnesque contendit nervos, ut barbaricæ omnia fædantem elueret, ac diligenter abstergeret. Dictionaria confecit: Grammaticam Artem composuit: Perillustres etiam, atque eruditos creavit discipulos, qui Barbarorum vulgo resisterent, quique magno juventutis emolumento relictæ à Præceptore provinciam, eruditæ, & diligenter obirent. Sed quamquam eâ tempestate multum opis acceperit lingua Latina, ut florere quodammodo videretur, non multo tamen post tempore imperitorum quorundam hominum culpâ, & temeritate marcescere cœpit, atque arescere. Nam cum ii, Antonium Nebrissensem, ejusque discipulos tantum sibi honoris, & celebritatis honestissimo illo docendi munere peperisse: atque Magistri nomen, magnum aliàs, amplum ac venerabile haberi, viderent; eam animo imbibere sententiam, ut bis aut ter duodenis præceptiunculis imbuti, perquam versatos in re Grammatica se esse putarent. Itaque amplissimam ejus artis professionem suscipere non dubitarunt. Sed id plerumque multis hominibus, aut arrogantis, aut præcipientis animi vitium est, ut earum artium, quarum rudes, & ignari sint, audeant aggredi tractationem. Qui si Horatianum illud *Tractent fabrilis fabri*, liquidò intelligerent, nunquam in eas devenirent angustias, ut insigni affectu notâ, nâso suspenderentur adunco. Ita Phormioni Philoso-

pho

pho refert Tullius accidisse, eo quod Annibali Carthaginensium Imperatori, apud Antiochum Regem de re militari præcepta dare ausus esset. Ita etiam multis aliis id sæpe numero fertur obtigisse. Verum hæc prava Magisterium affectantium semina, adeò longè latèque sunt his temporibus propagata, & in eum cumulum aucta, ut major Institutorum, quam discipulorum numerus conspiciatur. Hinc facile fit, AUDITORES ORNATISSIMI, ut ii plerumque Magistri ad juventutem instituendam accedant, qui ad id quod se docere profitentur, aliis indigere Magistris videantur. Docet enim id genus hominum, quibus nulla alia est, quam mera præceptionum, earumque confusarum, atque inutilium notitia. Ex quorum Grammatistarum imperitiâ nec parva, nec levia plerumque oriuntur damna. Primum enim pueri perversæ eorum methodo insistentes, in molestissimis, & obscurissimis præceptis, & frivolis eorum notationibus ingeminandis, meliorem ætatis partem coguntur miseri consumere, quin facillimam etiam Ciceronis Epistolam sciant interpretari. Idcirco Parentes bonum tempus, quod gravioribus studiis impendi poterat, à filiis conteri videntes, eos tandem à Scholis Grammaticis evocare, atque amovere coguntur. Cumque ii, Latinæ linguæ, & elegantiae expertes ab illis prodeant, à bonorum postea Auctorum lectione, eorum nempe, qui purius, atque elegantius scripsere, prohibentur. Unde nullos, nisi vulgares in ceteris disciplinis facere possunt progressus; aut si quis forsân magnos faciat, id certè præ ingenii perspicacia, & improbo, qui omnia vincit, labore consequitur. Huc accedit, quod in concertationibus Literariis in eas sapissimè angustias propter Latini sermonis ignorationem redigantur, ut eorum studia, & disputationes insignissimâ obscurantur notâ. Atque ex hac etiam linguæ ignoratione fit, ut multi à suis vigiliis timido, & fracto animo abstineant in publicum evulgandis. Quo quidem quid homini studioso evenire potest indignius? Quid etiam universæ Reipublicæ bono potest esse calamitosius? Nolo ego, AUDITORES ORNATISSIMI, in his tantis ma-

* 5

lis

lis immorari significandis; id enim vobis acutissimis, & prudentissimis viris, nunc cogitandum relinquo. Verum enim verò facere nullo modo possum, quin, quod miserabilis etiam, & veris propè lacrymis flebilius est, hoc in loco dicam. Solet enim contingere sapissimè, ut puerorum nonnulli, etsi non hebeti ingenio, & mente præditi, ita tamen rudes, & inepti ab illorum Grammatistarum Scholis ad Philosophiæ studia prodeant, ut vulgarem illum stilum, & Scholis familiarem adhuc non intelligentes, ab incepto studiorum itinere cogantur indecorè desistere; & si forsan ad cæteras facultates audiendas pergant, ne minimum quidem facere possunt proventum. Hinc accidit, ut priore in literis arate malè locata, ne ad sordidas quidem, & sedentarias artes velint accedere; sed sordidissimam, & ignavam vitam rationem suscipientes, congerronum, & ganeonum more grassantur. Quâ quidem re nullam pestem magis nefariam, aut ullum certius exitium afferri posse Reipublicæ arbitror. Verum quid mirum, quòd hæc omnia fiant? Etenim ex pravis, & ignavis artis Doctoribus quænam alia certior spes esse potest, nisi ut multò ipsis deteriores oriantur discipuli? In quorum habendo delectu, mirum sanè est, quàm oscitanter, & negligenter agi soleat à Rerumpublicarum moderatoribus, seu ab iis ad quos deligendi cura spectat; qui, si adhibito diligenti examine, non alios juveni præferrent, nisi qui doctrinâ, & eruditione præstarent, his tantis calamitatibus facillè obviam iretur. Hippodamus Pythagoricus omnem Reipublicæ ruinam in eo positam esse aiebat, quod potior cura brutis animantibus alendis, & plantarum culturæ, quam juventuti instituendæ adhiberetur. Præclarissimè quidem, ut omnia, divinus ille Chrysostomus, cujus unum os omnem dicendi majestatem implevit, hanc eandem declaravit sententiam. *Majorem, inquit, asinorum, & equorum, quàm filiorum curam habemus. Nam si burdonibus atque asinis agas nobis præficiendus est, non parum vigilamus, ne dementem, aut temulentum, aut furem, aut rei eis imperitum præficiamus; sin verò ad colendum filiorum ingenium Peda-*

gògus sit nobis inveniendus, qui casu oblatus fuerit, eum recipimus, nec consideramus nullam artem hoc artificio sublimiorem inveniri. Verum hanc rem vestrà omnium attentione dignam diligenter considerate, VIRI ORNATISSIMI, dum aliam ego huic annectam corruptionis causam in verborum improprietate, & barbarorum librorum lectione positam, quibus Grammaticorum alii utuntur quam sapissimè: quippequi, etsi non tam ignari, & rudes, quàm priores videantur, illis tamen puto deteriores. Neque mihi animus est hoc tempore, publicos, & peritos docendi arte Magistros reprehendere; longè enim ab hujusmodi conditione absum; imò suum cuique haberi honorem velim; sed depravatum, & à ratione longissimè alienum quorundam nebulonum consilium conqueri, qui commentitiis illis, & barbaris loquendi, & scribendi formulis, quibus ineptissimè utuntur, juventutem omnem inquinant. Ii enim se perquam cultos, & exercitados esse in lingua Latina, ac magnum aliquid se præstare arbitrantur, si quidquid ipsis in buccam venerit, multis, & variis loquendi modis juventutem efferre doceant. Atque ita mutationibus, & variationibus impensè indulgent, ut eorum mentes ad insaniam usque variare propè videantur. Putant enim, dum Latinis utantur verbis ad quæcunque sint efferenda, Latinam esse orationem, ac Romanum stilum redolentem. Atque hac ratione Latinam linguam ad vulgari sermonis proprietatem detorquentes, novam quandam linguam à Romana alienissimam, tanquam monstrum aliquod fœdissimum alunt. Nam, etsi verbis utantur Latinis, non tamen eâ nominum, reliquarumque partium orationis societate junguntur, ac eâ accipiuntur proprietate, quâ à priscis, & Latinis Scriptoribus usurpata reperiuntur. Cum enim bonorum Auctorum lectioni operam non impenderint, linguæ, & rerum etiam proprietatem ignorant. Itaque barbara à Latinis, antiqua ab usitatis, poetica verba ab oratoriis distinguere nesciunt, atque discernere. Idcirco obscurissima quæque potiora credentes, orationem suam, quam lucidissimam esse oportebat, barbarè, & negligenter obscu-

rant. Atque ea planè est causa, cur lingua à veteri illius Romani sermonis integritate desciverit. O utinam vellent aliquando sapere, & resipiscere! & perniciosam hanc consuetudinem vellent etiam exuere! Non enim tantam barbariem quotidie cum summo dolore grassantem videremus: neque etiam exteri Hispanos ferè omnes ita despiciatui haberent, & in eos scommatum, & conviciorum plaustra conjicerent. Verùm quid hæc miramur mala? Si perversi illi docendi Magistri optimis quibusque, & elegantissimis Scriptoribus valere iussis, in aliis quibuscunque incomitis, & barbaris interpretandis suam operam, & industriam collocant. Qui si Terentium, Ciceronem, Cæsarem, & alios purissimos Auctores lectitent, ac vellent imitari, brevi sanè maculas, ac sordes omnes eluerent, ac certissimi Latinæ linguæ cultores evaderent. Nunc autem cum à barbaris Scriptoribus nunquam discedant, non est mirandum, si nihil miseri proferant, quod barbarum non sit, atque execrandum. Huc etiam accedit, ut ex hac imperitorum Grammatistarum conditione exortus sit artis contemptus, à quo non parum cepit Latina lingua detrimenti. Nam cum videant homines sordidos, & ab omni eruditione, & antiquitatis lectione imparatos, ad hanc facultatem pertractandam accedere, sordidam eam putant, & circumforaneam. Atque ita averso in eam feruntur animo, ut si quis, etsi docendi munus non sustineat, alias tamen in huiusmodi arte bene locatam operam ostenderit, illicò turbæ fiant, & blaterent: apage miserum Grammaticum, atque ignavum nugatorem, cui præter literulas quasdam nihil est eruditionis, & doctrinæ. Atque ea etiam conferunt in omnes artis Professores, & amatores, scommata, ut Grammatici nomen, tanquam ignobile, ac indecorum, nedum ab imperitis, & bambalionibus, sed ab iis etiam, quos minimè decebat, sæpenumerò objiciatur. Verùm qui nugas hæc deblaterant, compertum mihi est, eos potius esse nugatores, & ab eruditione, & bonis literis longè remotos. Siquidem in eo ipso, quod vituperant, barbariem inscitiamque suam egregie produnt. Qui in tractandis aliarum

rum artium argumentis ita implicati, ac irretiti conspiciuntur, ut eruditis, ac doctis sint sapissimè derisui. Et si aliquo in colloquio, aut in ipsis literariis concertatiunculis eò devenerint, ut tria, seu quatuor verba extra eam quam tractant artem, Latine sint proferenda, videre est operæ pretium illorum perturbationem, atque hæsitantiam, huc, atque illuc sese in cassum versantium, tanquam mus in muscipula. Itaque nihil est mirum, si maledictorum laxent habenas. Nam cum immoderatè ferant, alios ea habere, quorum ipsi expertes sunt, nunquam hanc artem, ejusque cultores contemnere, ac indignis conviciis laceßere desinunt. Sed quoniam imperitos Grammatistas contentui habent, non idcirco vituperandi sunt omnes artis Doctores, neque reprehendenda etiam doctorum aliquot virorum opera, qui in eam excolendam feliciter, & utiliter incumbunt: neque demum præstantissima hæc disciplina suis caritura est laudibus, ac suo quoque fraudanda pretio. Sed quid alias querimus causas, cur tam profunda barbaries universam Hispaniam pervaserit? Negligitur lingua Latina. Despiciatui ducitur Grammatica: Quam quidem eo in pretio semper habitam fuisse cognoscimus, ut in ea excolenda præstantissimi, & dignitate, & literis viri suam operam locare non erubuerint. Quæ ne jactanter magis, quam verè dicta videantur, Suetonium, cum veterem, tum verum, gravissimumque scriptorem, audiamus. *Post hoc*, inquit, *magis ac magis, & gratia, & cura artis increvit, ut ne clarissimi quidem viri abstinerent, quominus, & ipsi aliquid de ea scriberent.* Ita profectò est. Siquidem, ut ex eodem Suetonio constat, Cæsar ille Cæsar, qui non minùs gentibus gladio suo terrori, quàm fuit scriptis admirationi, ita hanc artem dilexit, & ab imperatoris persona minimè alienam duxit, ut duos libros de Analogia inter itinera, & armorum strepitum scripserit. Magnus etiam ille Augustinus, cœlesti vir ingenio, quem ad omne literarum genus penetrandum, divinà quadam naturæ providentiâ credimus, artis hujus professionem suscipere, & clarissimum de ea monumen-

tum inter plurima cœlestis doctrinæ volumina, posteritati relinquere non fuit designatus. Nec etiam illius, & scribendæ, & profitendæ munus sunt aspernati, qui summam in terris dignitatem obtinuerunt. Pius II. qui prius Æneas Sylvius audit: Adrianns VI. Caroli V. Imperatoris Præceptor: neque demum Nicolaus Perotus Pontifex Sipontinus, qui præter libellum de arte compositum ditissimam linguæ Latinæ Cornucopiam magnâ eruditorum probatione conscripsit. Et quamvis sacris ornatus infusus, Grammaticum se tamen appellari non erubuit. Quid enim honestius? quid illustrius? quàm eo nomine appellari, quo apud Grecos, & veteres etiam Romanos ornabantur ii, quibus totius antiquitatis, atque eruditionis cognitio demandata erat? Qui enim à Græcis *Grammatici*, iudem à Romanis *Literati* vocabantur, quemadmodum ex Suetonio cognoscimus. Atque huius nominis appellationem tanti fecere permulti, & eruditi, & sapientes viri, ut eâ se potissimum ornari voluerint. Joannes namque Philoponus, percelebris Aristotelis interpres, tanti fecit Grammatici nomen, ut non aliter, quàm Joannes Grammaticus inscribi voluerit. Eodem etiam nomine Angelum Politianum, Antonium Nebrissensem, Ludovicum Vivem nostratem, aliosque illustres viros nuncupatos fuisse accepimus, qui si aliam cujuscvis facultatis appellationem suscipere voluissent, magno sanè honore, & ornamento illius, id fecissent, disciplina. Sed O me infcium, qui in Grammaticæ laudes excurril! Ignoscite, quæso, VIRI ORNATISSIMI, quod ab eo, quod mihi semel proposueram, longius fortassè, quàm par erat, digressus sim; id enim Grammaticæ amor effecit. Itaque ut illud meæ orationis filum ulterius ducam, ad artis præcepta venio, ex quibus non parva etiam manavit Latinæ corruptionis causa. Primum enim tanta increvit indies præceptionum multitudo, ut solidam cujuscque viri, nedum puerorum mentem pregravare possit. Ea præterea est in tradendis præceptis, seu propter quorundam Institutorum consilium, seu Bibliopolarum aviditatem, varietas, ut non pueros modò confundat, sed

& omnem certam methodum, ac docendi rationem interturbet. Atque ut de primis rudimentis aliquid dicam, mirum sanè est, quantoperè se excrucient pueri in ediscendis tot regulis, & exceptionibus de nominum genere, quibus de eorundem inflexione plures succedunt implicatissimæ. Deinde præter magnum regularum acervum de præteritis verborum, totidem propè de supinis regulæ repetitæ, atque inculcatæ subsequuntur. Hæc accedit, quod hæc omnes verbis scriptæ sint, ita duris, & propter rei materiam asperis, ut aures quoque duras, ac penè ferreas, exposcant. Quid enim, quæso, asperius, & obscurius, quàm pueris, nondum Latina verba intelligentibus, eos versus obrudi, in quibus frequentissimæ occurrunt, tum periphrases, tum metaphoræ, quas exercitatissimus quisque vix poterit intelligere? Quomodò etiam fieri poterit, ut puer Latinorum verborum, nedum Poeticæ facultatis ignarus, eorum omnium carminum sensum apprimè, ut est necesse, intelligat? Sic enim triplex est ei sustinendus labor: Prior ut ea memoriæ mandet: Alter ut illorum sensum Hispanè condiscat: Tertius autem ut eorundem interpretationem à Præceptore intelligat. Quibus profectò ediscendis, non solum id temporis infumunt, quod in bonis Auctoribus interpretandis, & in exercendo stilo, optimo dicendi Magistro, impendi deberet, sed tantum etiam tādii capiunt, ut animus ad ulteriora relanguet, ac propè à literis abhorreat. Verùm objiciet fortassè aliquis, versus, præsertim hexametros, suaves esse, gratos, & auditui sonoros, iisque memoriam adjuvari dicet. Non ego id inficior, AUDITORES ORNATISSIMI; Sed cū in his de præceptis nulla neque suavitas, neque voluptas capiatur, dicat, quæso, propter hanc unam fictam voluptatem tot sunt à pueris sustinendi labores? Si enim Grammatica præcepta versibus tradi commodè potuissent, neque Henricus Gla-reanus omni politiori literaturâ præditus, & ad Poësim promptissimus ea soluto stilo scripsisset: nec Cornelius Valerius vir pereruditus, & docendi arte exercitatissimus, quem magnus ille Lipsius habuit Institutorem, id etiam fe-

cisset: nec unquam Georgius Buchananus Latinis literis excultissimus, & sui sæculi Poeta elegantissimus, aliàs tamen nefariâ hærescôn varietate miserabiliter involutus; id in scribenda Grammatica præstitisset: neque Gerardus Vossius Græcarum, Latinarumque literarum doctissimus, si illud commodum existimasset, in artis præceptis solutâ, & apertâ oratione usus fuisset: neque demum, ut de nostris aliquid dicam, eloquentissimus Andreas Semperius, hujus Academiæ ornamentum, suam Grammaticam Institutionem soluto, & faciliiori sermone scripsisset. Neque ego tamen hæc eò disputo, ut Antonium Nebrissensem in judicium velle vocare videar, cui bonarum literarum in Hispania instauratione debitâ fuisse confiteor, sed eo à me consilio dicuntur, ut intelligatis, quantò sit præstâtius brevioribus, & apertis uti præceptis, quantòque sit etiam commodius, atque utilius ea solutâ quam ligatâ oratione conscribi. Atque id ipsum audio Antonium Nebrissensem præstitisse, dum instituendâ juventuti præfuisse dicitur. Ipse enim, ante compositas suas Introductiones, Auditoribus solutâ oratione artis præcepta tradebat. Verum cum postea famam ad posteror vellet perferri, suas confecit Introductiones, quibus etiam adjunxit commentarios, ut ingenii, & industriæ suæ monumentum extaret sempiternum. Satis multa pro temporis opportunitate, etsi non fortassè plura, quam oportuit, mihi dixisse videor de causis corruptæ Latinitatis. Nunc autem quâ ratione his tantis malis adhiberi remedium possit, quàm maximâ potero brevitate, perstringam. Non ignoro, VIRI ORNATISSIMI, quantùm hæc res secum adferat difficultatis; verum huic tam pernicioso morbo opportuna affertur medicina, si totam hanc curam Rerumpublicarum moderatores, seu ii ad quos spectat, diligenter, & amanter in se suscipiant. Itaque primum omnium, sedulam operam dent in id unum, oportet, ne alios deligant Magistros, nisi qui juventuti instituendæ idonei, periti, & in Latinis Scriporibus apprimè versati reperiantur. Habenda enim ratio est, cum doctrinâ, & eruditionis, tum etiam earum rerum, qui-

quibus unumquemque hujus ordinis hominem imbutum esse conducit, priusquam ei docendi munus demandetur; ne temerè quoscunque sponte oblatos admittant. Deinde necesse est, ut ea stipendia ad honorem, dignitatemque eorum, qui tales cogniti fuerint, proponantur, quæ maximè omnium animos alliciant, & voluntates. Quæ ex re duplicem profectò utilitatem contemplor orituram: alteram quòd artis despectio, & vituperatio quiesceret, ac suis illi constabit honos: alteram quòd permulti honesti juvenes in hanc præstantissimam studiorum partem omni curâ, cogitatione, ac mente incumbunt, cum eos, qui illius cognitione, & doctrinâ præditi fuerint, opportunis præmiis, & honore cohonestatos conspexerint: atque inter viros doctos, pariter ac eruditos, illis etiam aliquem locum concedi, intellexerint. Tanta olim in literis cura Dionysio VI. Lusitanorum Regi fuisse dicitur, ut ex diversis Europæ locis suis impensis eruditissimos linguarum doctores accerserit, qui ingenti honorario in Scholis, quas ille tunc temporis Conimbricæ erigebat, juventutem omnem erudirent. Nec minor etiam cura in Clar. Card. Francisco Ximeno, omni sanctimonîâ viro, literarum cognitione, & rerum administratione conjuncta, viguisse dicitur. Ipse enim magnis stipendiis propositis, Demetrium Lucam Cretensem, Antonium Nebrissensem, & Ferdinandum Pincianum advocavit, quò Græcas, & Latinas literas Compluti, ubi præstantissimam tunc magnis impensis condebat Academiam, gnæviter, & utiliter edocerent. Potentissimæ Galliæ Rex clarissimus Franciscus Valesius, qui meritò literarum pater meruit appellari, viros scientiis omnibus, sed præcipuè politioribus literis excultissimos, undique amplissimis præmiis evocavit, qui Parisiensem Academiam florentissimam, & amœnissimum literarum emporium redderent. Clarissimus etiam ille Cosmus Medices, Florentinorum Dux, è media Græciâ, aliisque provinciis, homines Græcarum, Latinarumque literarum doctissimos, magnis propositis conditionibus accersivit, qui in Scholis ejus, humaniores

literas, à superiorum temporum barbarie, quæ ingenuas omnes artes fœdaverat, vindicarent. Tempus me citius, quam oratio deficeret, si veterum exempla vellem commemorare, qui suam operam, ad excitanda, & instauranda Literarum studia, contulerunt. Solùm igitur aliqua domestica referam. Hic idem Valentinus Senatus olim Andream Semperium ab Alcodii oppido, magnâ mercede propositâ, advocavit, ut Romanam linguam exultantem in hanc Academiam reduceret. Laurentium itidem Palmyrenum à Cæsaraugusta honorificentissimè revocavit, ut eloquentiam propè silvescentem excoleret. Atque idem ipse Senatus missis etiam honorificentissimè literis ad Blasium Garciam Valentinum, qui tunc temporis Romæ magna celebritate profitebatur eloquentiam, in hanc Academiam reduxit, ut in pristinam auditorum frequentiam, ab illa desertissima solitudine, in qua misera, eo absente, fuerat collocata, vindicaret. Nec minor etiam cura, & sedulitas necessaria est in tradendis præceptis. Utendum est enim iis præceptis, quæ vera, & solida sint, quæque ab Auctorum usu, & consuetudine Latinè scribendi minimè abhorreant. Tùm etiam curandum est, ut brevissima tradantur, ne cumulis præceptionum tanquam fluctibus pueri obruantur. Ego sanè, VIRI ORNATISSIMI, in ea sum sententia, ut putem præcepta, quæ vulgò traduntur, magnum facessere pueris negotium. Cùm ob morosos illos præceptionum acervos, quibus ediscendis vix triennium sufficit, tum etiam quòd priores illæ versibus scriptæ sint, & quidem asperis, & difficilimis, in quibus magnam capi à pueris molestiâ, necesse est. Quare vellem, ut vulgaris Grammaticæ retibus vitatis, nova quædam methodus solutâ oratione ex optimis, cùm veteribus, tum novis Scriptoribus conflaretur; in qua sola tenenda operam omnes impenderent, ut hac in parte tantæ calamitati obviam iretur. Præclarè olim factum accipio à Jacobo VI. Scotorum Rege, qui cùm ad ejus aures delatum esset, quantam temporis jacturam juvenus Scotica perpessa esset in tanta Grammaticarum præceptionum varietate, & mul-

ti-

titudine, ut puerorum studia non impedirentur solùm, sed etiam obruerentur; constituit tot tantisque malis uno antidoto mederi. Itaque, cùm post tercentos veteres, & novos de hac arte Scriptores novam tantùm constari Grammaticam jussisset, præcepit etiam, ut eam solam intra Regni sui fines docerent omnes ac discerent. Atque hac unâ causâ medendi huic literarum malo commotos video Bataviæ, & Uvest-Frisiæ Ordines, quò Gerardo Joanni Vossio summo studio demandarent, ut novam Grammaticen, habita præsertim ratione Ludolphi Lithocomi, quam brevissimè posset, solutâ oratione contexeret. Quâ quidem re diligentissimè à Vossio præstitâ, laudabile sanè fecere decretum, ut per omnem illam ditionem nulla alia, quam hæc Grammatica præcepta juventuti prælegerentur. Hanc eandem confirmat sententiam percelebris ille Janus Vincentius Gravina, optimè de Jurisprudencia meritis, & totius antiquitatis peritissimus, cùm legum studioso præscribit, quibus potissimum rebus instructum esse conveniat. *Has, inquit, facultates citò assequetur adolescens, si è longa, & salebroso via decedat ad faciliorem: ac primò retia vitaverit vulgaris Grammaticæ, quibus pueritia miserrimè implicatur, ac pro ea sumserit Sanctianam Scioppii, Vossiique breviorē.* Sed quid exterorum exempla commemoro? An non è nostris Valentinis fuisse, quibus eandem fuisse opinionem cognoscimus? Quâ causâ permotum putatis eloquentissimum Andream Semperium, ut novam, ac brevem Grammaticæ institutionem soluto stilo conscriberet, nisi ut pueritiâ à vulgaris Grammaticæ retibus, quibus misera implicabatur, extraheret? Atque ita jucundè fuit exceptus libellus, ut ipso adhuc in vivis agente pluries, & à se, & à Gallis, & Balearibus excusus fuerit. Et tantum denique loci ac dignitatis sibi paravit, ut Palma Balearium Senatus decreto cautum fuerit, ne alia Grammaticæ Institutio, quam Andreæ Semperii per universam insulam juventuti traderetur. Ergo cùm hæc sint nobis exempla, quid dubitamus rem similem studiorum bono præstare, hac præsertim tempestate, in qua plurimum fac-

facto opus est? Sed erunt fortasse plures, qui nobis objiciant, ab Hispanis omnibus probari, & disci Nebrissensis Artem: eamque ab avis, proavis, abavisque nostris esse receptam: Quid? Num tu eam ipsam, quā profecisti respicis Artem? Non ego hæc dico, AUDITORES ORNATISSIMI, ut doctissimi viri Artem improbem, quā a tot in Hispania viris, commendatur; sed habito illi suo honore, faciliori, & breviori aliā Arte opus esse censeo, quā minori temporis dispendio pueri omnes instituatur. Fateor sanè, me puerum, hanc didicisse. Verum quos ego labores sustinuerit tantisque præceptionibus ingeminandis! Memini ego quas in iis perdiscendis contraxerim molestias; qui si ad eam ætulam redirem, neque verberum segete impetrari à me posset, ut rursus eas addiscerem; quinimò literis longum vale dicerem, ac nuncium remitterem. Neque etiam inficior, his præceptis me usum ad Latinos Auctores lætandos. Verum quid ego in lingua Latina cognitionis, & usus paraverim, si forsan aliquid est, id profecto diligentissimo viro, & in Latinis literis exercitatissimo Christophoro Coretio Præceptoris, & avunculo meo, me debere confiteor, qui suā illā docendi copiā, & dexteritate ut cupidum Latinæ linguæ discipulum, & ex sorore filium decebat, diligentissimè, & amanter instituit. Sed quoniam non ignoro, quā sit difficile, & laboriosum, instam ac vetustam aliquam opinionem ex animis hominum evellere, tantum hac de re dicam in præsentia: exterarum nationes, quibus profecto Latina lingua cordi est, hanc tradendi præceptorum rationem tenere; et tamen plerumque melius, quā nostrates Latine, & intelligunt, loquuntur, & scribunt. Sed ne longis vos ambagibus morer, ostendam breviter, quid etiam potissimum post præcepta fieri oporteat, ne quis existimet me solis Grammaticis præceptis esse contentum. Nam sicut sine horum cognitione perfecta ad Auctores intelligendos imparati accedemus, ita etiam sine accurata eorum lectione, atque interpretatione nunquam Romanæ linguæ succum delibare, nedum imbibere liquidò poterimus. Itaque inter ceteros

au-

auri sæculi Scriptores hos sex, præsertim summos, juventuti prelegendos censeo: Terentium, Ciceronem, Cæsarem, Virgilium, Horatium, Phædrum, utpotè magis juventuti instituendæ, & parando linguæ candori accommodatos. In quibus interpretandis ita se gerant juvenes, ut cum theses è vernaculo in Latinum vertant, magno in id studio incumbant, atque annitantur, ut ad illorum dictionem quā maxime possint, accedant. Plurimum etiam intererit, ut in loquendi formulis eum illis modum statuunt Præceptores, ut non aliis utantur, nisi iis, quæ à bonorum scriptorum usu, & consuetudine minimè abhorreant. Sic enim fiet, ut Romanæ sermonis candor, atque elegantia comparetur, ac teneatur. Iis loquendi, & scribendi Magistris præcæ illius, & nativæ Latinitatis imaginem ingenti gloriā in Italia spectandam dedere summi illi viri: Carolus Sigonius, Lazarus Bonamicus, Paulus Manutius, Petrus Victorius, M. Antonius Majoragius, M. Antonius Muretus, alii. Atque iisdem admotis luminibus tenebras omnes ab Academia nostra fugavere literatissimi illi, & eloquentissimi viri: Andreas Sempertius, Laurentius Palmyrenus, Matthæus Bosfulus, Gaspar Gravius, Petrus Joannes Nunnésius, Blasius Garcia. Ipsi horum Scriptorum accuratā lectione, atque interpretatione inficitiam, quotidie invalescentem, profligârunt: barbariem omnem propulere: deperditam linguam Latinam instaurârunt; atque ut in unum simul conferam, humaniores, & politiores literas ab interitu vindicârunt. Ergo cum hæc ita sint, uti verè sunt, totâ mente, omni studio, diligentia denique omni contendamus, ad præclaram hanc studiorum partem instaurandam. Accingamur tandem ad eam laudem, & gloriam capeffendam, quā olim Majorés nostri admodum capiebantur, ac perillustres fuere. Delenda profecto nobis est illa macula, superioribus temporibus tot belli calamitatibus suscepta, quæ ferè penitus in Populi Valentini nomine, ne de aliis dicam, jam infedis atque inveterasse videtur. Nolite pati, per Deum immortalem, ut clarissimæ huic Academiæ, quæ olim ita politioribus studiis florebat,

ut

Y8 *Oratio de causis corruptæ Latinitatis.*

ut aliis daret Academiis eruditissimos Doctores, quicquam veteris splendoris, & dignitatis detrahatur. Ego autem in id operam dabo, ut quod mihi munus demandatum est, ei, quantum in me erit, satisfaciam. Idem etiam spero reliquos mei ordinis homines præstituros. Meminerimus igitur, qualis olim fuerit Academia Valentina, ut omnibus ad pristinam ejus dignitatem, & gloriam revocandam annitentibus, sempiterna ejus ad posteros fama transfundatur.

